

## THE ROLE OF CHILDREN LITERATURE IN THE EMERGENCE AND PERPETUATION OF GENDER STEREOTYPES

**Claudia-Neptina Manea, Assist. Prof., PhD, "Ovidius" University of Constanța**

*Abstract: Gender stereotypes represent an important part of the social representations that affect people's lives and their everyday activities. Young girls and boys learn early in their lives the appropriate way to behave. They have many examples of what a girl or a boy should be like, starting with their families, teachers and friends. A favourite way to learn remains however children's literature. While listening to children's stories, they also learn how to behave, what is appropriate and what is not. This paper aims to highlight the significant role of children's literature in the emergence and perpetuation of these social representations, emphasizing the importance of a balanced gender education in children's evolution and their becoming the best version of themselves.*

*Keywords: gender stereotypes, children's literature, balanced education*

Una dintre sursele importante a socializării de gen-rol este reprezentată de întăririle și pedepsele observate a fi primite de către ceilalți, în aceștia fiind incluși și „micile femei” și „micii bărbați” pe care copiii ajung să-i cunoască prin intermediul cărților (Diekman și Murnen, 2004, 373).

Cărțile cu poze oferă copiilor una dintre primele surse ale reprezentărilor de gen, rasiale, etnice sau de clasă socială, creând acestora veritabile „rafturi pentru muzeele mentale” (Frawley, 2008, 291). Mai mult chiar, dat fiind faptul că le sunt prezentate de persoane de referință în viața lor (părinți, profesori), acestea produc „impresii adânci și de durată”, care se vor menține, de cele mai multe ori, indiferent de experiențele ulterioare cu care se vor confrunta (Spitz, 1999, *apud* Frawley, 2008, 291).

Literatura pentru copii abundă însă în lucrări care perpetuează stereotipurile de gen specifice societății, cu atât mai mult cu cât cărțile pentru copii reprezintă una din modalitățile fundamentale de educare în primii ani de viață. Copilul antepreșcolar și cel de vârstă preșcolară necesită un suport empiric, intuitiv în asimilarea noilor cunoștințe, drept pentru care poveștile create special pentru această vârstă sunt universal acceptate drept una din cele mai importante surse ale educației psiho-morale în această etapă a dezvoltării ontogenetice.

O serie de cercetări indică faptul că poveștile și cărțile pentru copii influențează modul în care aceștia ajung să gândească și să se comporte. Mary L. Trepanier–Street și Jane A. Romatowski au concluzionat în urma cercetărilor efectuate că o selectare atentă a cărților în direcția evitării stereotipurilor de gen a condus spre o diminuare a atitudinilor stereotipice de gen în cazul copiilor preșcolari (Trepanier–Street și Romanowski, 1999, 155).

În studiul realizat în cadrul lucrării de doctorat prezentate în 2009 la Wheaton College, Jessica Meisner a explorat efectele stereotipurilor de gen prezente în literatura pentru copii asupra reprezentărilor preșcolarelor cu privire la rolurile, trăsăturile și comportamentele considerate adecvate pentru reprezentanții fiecărui sex. Cei 27 de copii în vârstă de 3-5 ani au participat la trei ședințe de lectură în care au ascultat un adult citind o poveste stereotipică din punct de vedere al genului, una contra-stereotipică și una neutră cu privire la această dimensiune. Ulterior aceștia au fost solicitați să atribuie activități, ocupații și caracteristici unei familii de

păpuși în încercarea de a identifica efectele pe care învățarea implicată citirii fiecăreia dintre povești le va prezenta asupra atribuirilor realizate de copii. După cum era așteptat, rezultatele au confirmat ipoteza cercetătoarei, povestea contra-stereotipică fiind soldată cu alegerea celor mai puțini itemi stereotipici și a celor mai mulți contra-stereotipici, dintre toate cele trei povestiri prezentate. Aceste rezultate conduc spre concluzia că ar trebui acordată o atenție deosebită lecturilor pe care preșcolarii pe audiază, fiind indicate povești care să evite stereotipurile de orice natură, cu atât mai mult cele de gen (Meisner, 2009, 1).

Sally Gentry Koblinsky, Donna F. Cruse și Alan I. Sugawara (1978) au verificat forța stereotipurilor în cazul copiilor de vârstă școlară, obținând rezultate asemănătoare celor precedente, pe un eșantion de vârstă diferit. Cei trei cercetători au prezentat copiilor două povestiri, în care unor personaje de sex feminin și unora de sex masculin li se atribuiau atât caracteristici de gen stereotipice, cât și unele contrastereotipice, analizând ulterior reprezentările pe care cei 24 de elevi de clasa a cincea le dețineau cu privire la dimensiunea de gen. În urma experimentului a reieșit o tendință semnificativă a ambelor sexe de a-și aminti în mai mare măsură elementele stereotipice specifice celor două sexe, aspectele contrastereotipice fiind mai greu reținute - în special cele care atribuiau trăsături și comportamente feminine personajelor de sex masculin (Koblinski *et al.*, 1978, 452), ceea ce atrage atenția asupra unei alegeri adecvate a lecturilor la care copiii au acces.

La rândul său, Timothy J. Frawley (2008) a identificat aceiași importanță a ilustrațiilor și textelor cuprinse în cărțile pentru copii, în formarea reprezentărilor de gen, literatura dezvoltându-le acestora schemele de gen pe care le vor utiliza ulterior în procesarea informațiilor cu care se vor întâlni. Cercetarea efectuată de acesta în 2008 a relevat aceiași tendință, din partea celor 72 de copii (de clasa I-a și a IV-a) participanți, de a distorsiona informațiile inconsistente, referitoare la dimensiunea de gen, cuprinse în cele două povestiri pe care aceștia au fost solicitați să le reproducă, interpretând în mod incorect inclusiv comportamentele și emoțiile personajelor principale (Frawley, 2008, 291).

May M. Narahara (1998), investigând influențele pe care literatura pentru copii, încărcată în stereotipuri de gen, o prezintă asupra acestora, a concluzionat la rândul său că personajele devin modele de gen-rol pentru copii, ajutându-i pe aceștia să își reprezinte standardele de masculinitate și feminitate. Cercetătoarea atrage atenția asupra importanței unei selectări adecvate a materialelor prezentate copiilor, cărțile care prezintă modele mai puțin stereotipice prezentând influențe dezirabile asupra imaginii de sine, atitudinilor și comportamentelor celor mici (Narahara, 1998, 15).

Într-un studiu publicat în 2005, David A. Anderson și Mykol Hamilton sintetizează rezultatele obținute în urma parcurgerii a 200 de cărți pentru copii (inclusiv cele 30 de cărți premiate între 1995-2001 cu Caldecott Medal și Honour Books), în încercarea de a identifica gradul de implicare a părinților în educația copiilor promovată prin intermediul acestora. Pornind de la o întrebare considerată semnificativă „Tu ești mama mea?” (*Are you my mother?*), titlul cărții publicate în 1960 de P.D. Eastman și apreciată a fi una dintre cele mai cunoscute povești de către copiii americani, cei doi cercetători investighează prezența stereotipurilor de gen în cărțile pentru copii, în încercarea de a determina în ce măsură sunt reprezentați cei doi părinți în aceste surse de educare a generației tinere. Rezultatele studiului realizat de cei doi autori confirmă ipotezele de la care aceștia au pornit în cercetare, figura maternă fiind prezentă în 64% din cele 200 de cărți investigate, în vreme ce tatăl apare numai

în 47,5% din acestea. Chiar și în aceste condiții, copiii din cărțile incluse în studiu sunt îngrijiți de 10 ori mai mult de către mamă, decât de către tată. Mai mult, mama este și cea care îi disciplinează pe aceștia atunci când este cazul, ceea ce ridică un semn de întrebare cu privire la implicare taților în educarea copiilor, dar și în legatură cu reprezentările de gen perpetuate prin intermediul respectivelor lucrări (Anderson și Hamilton, 2005, 147-148).

Printr-o metodă similară, Lenore J. Weitzman, Deborah Eifler, Elizabeth Hokada și Catherine Ross (1972) descoperiseră anterior că personajele feminine sunt mai puțin prezente în titlurile cărților, în rolurile principale și în imaginile din cărți, ele fiind personaje pasive, în vreme ce personajele masculine sunt caracterizate printr-o atitudine activă. În plus, chiar și atunci când acestea apar, ele sunt prezentate drept „un lot plictisitor și stereotip” (Weitzman *et al.*, 1972, 1146), cărțile pentru copii, aproape fără excepție, prezentând personaje și povești care întăresc rolurile de gen tradiționale. Dacă personajele masculine erau plasate în postura oamenilor de carieră, ei fiind salvatorii, conducătorii, cei implicați într-o mare varietate de roluri, personajele feminine erau creionate în rol de soții și mame, ceea ce contribuie la perpetuarea stereotipurilor de gen existente, punându-și amprenta asupra imaginii de sine și a aspirațiilor copiilor. Cercetarea realizată de Lenore J. Weitzman și colaboratorii săi a relevat că în aproape toate cărțile investigate, indiferent dacă era prezent sub forma unei fete, a unei broscuțe sau a unei rășuște, personajului feminin îi erau atribuite roluri considerate în mod tradițional a fi feminine, în vreme ce personajele masculine erau atribuite cu spirit de aventură, curaj, fiind plasate în roluri ce presupuneau putere și camaraderie (Weitzman *et al.*, 1972, 1125).

Nouă ani mai târziu, în încercarea de a determina în ce măsură concluziile obținute de cercetarea realizată de Lenore J. Weitzman și colaboratorii săi se mențin, Richard Kolbe și Joseph C. LaVoie concluzionează că, deși rata de apariție a personajelor feminine și prezența acestora în imaginile din cărți a crescut considerabil odată cu trecerea timpului, caracteristicile asociate nu au cunoscut modificări de substanță (Kolbe și LaVoie, 1981, 369). La aceiași concluzie au ajuns și J. Allen Williams, JoEtta A. Vernon, Martha C. Williams și Karen Malecha (1987). Urmând și ei direcția propusă de Lenore Weitzman și colaboratorii săi, cei patru sociologi au analizat 53 dintre cărțile câștigătoare ale prestigioasei distincții Caldecott, axându-se pe cele 24 de câștigătoare din anii 1980, confirmând rezultatele obținute de Richard Kolbe și Joseph C. LaVoie în 1981 (Williams *et al.*, 1987, 148).

Amanda B. Diekman și Sarah K. Murnen (2004), într-o analiză comparativă a unui eșantion de cărți pentru copii de vârstă școlară considerate stereotipice și nestereotipice pe criterii de gen, au descoperit că inclusiv cărțile pentru copii care promovau roluri non-stereotipale pentru personajele feminine, rareori prezentau personaje masculine efectuând activități considerate în mod tradițional a reprezenta ocupații specific feminine (Diekman și Murnen, 2004, 373).

În România, un studiu meta-analitic realizat în 2007 de Diana Pișcărac, care a urmărit evidențierea reprezentărilor de gen existente în presa pentru copii și implicit a tipologiei modelelor comportamentale asumate și impuse de aceste publicații adresate celor mici, a relevat o puternică stereotipizare din punct de vedere a dimensiunii de gen. Studiul, realizat prin analiza a cel puțin două numere din revistele *Lumea Copiilor*, *Lumea lui Tanu*, *Barbie*, *Witch*, *Doxi* și *Luiza*, lucrări destinate copiilor în vârstă de 5-12 ani, a urmărit perspectiva de gen atât la nivel de imagine (poze, desene, logo-uri, etc.) cât și la nivel ideatic, al conținutului

mesajelor scrise (texte, rebusuri, ghicitori, activități de însușire a unor noțiuni etc.). Rezultatele acestuia au indicat o prezență mai frecventă a eroilor masculini în comparație cu cea a personajelor feminine, dar și faptul că personajele feminine și cele masculine tind să fie prezentate separat, mai ales în cazul activităților atribuite în mod stereotipic unuia sau altuia dintre sexe. Astfel, sfera casnică reprezintă apanajul fetelor (responsabile aproape exclusiv de activități precum amenajarea locuinței, gătit, grija pentru animalele de companie, vestimentație, petreceri, flirturi, bârfe și creșterea sau educarea celor mici), în vreme ce valori și calități precum inițiativa, jocul, descoperirea, inventivitatea, acțiunea, agresivitatea sau chiar detașarea sunt scoase la iveală, preponderent, de eroii masculini (precum Doxi, prietenii fetelor Witch, Tanu, Raul, amicul Luizei sau diferitele personaje anonime care apar de la număr la număr) (Pișcărac, 2007, 104-108).

În aceste condiții, promovarea egalității de gen impune o reevaluare a materialelor din care copiii preiau informațiile de gen, dar și necesitatea apariției pe piața românească a unor lucrări care să educe copiii în spiritul egalității de gen, învățându-i să își dezvolte propriul potențial, indiferent dacă acesta corespunde sau nu prescripțiilor socio-culturale ale vremii.

Astfel de povestiri menite să ofere o altă perspectivă, diferită de cea specifică poveștilor clasice, în care acțiunile personajelor propuneau o imagine stereotipică al feminității și masculinității, sunt din de în ce mai frecvente în literatura contemporană, promovând libertatea de a alege modelul adecvat propriilor abilități, indiferent dacă acestea corespund, sau nu, tiparului clasic. În Franța o asemenea educație este realizată prin intermediul colecției *Editions talents hauts*, care cuprinde povestiri precum *La princesse et le dragon* (Robert Munch și Mickaël Martchenko, 2005), *Quand Lulu sera grande* (Fred L., 2005), *Une reine trop belle* (Christine Lamiraud, 2009), *Le tour du monde en pédaroulette* (Léna Ellka, 2009), *Caro des cavernes* (Jill Marshall, 2009), *Le meilleur cow-boy de l'ouest* (Fred L., 2008), *Imagier renversant* (Mélo Sébastien Telleshi, 2006), *Le domaine des dragons* (Lenia Major și Marie-Pierre Oddoux, 2008), *Une fille tout feu tout flamme* (Nathalie Somers și Sébastien des Déserts, 2009), toate prezentând o imagine contrastereotipică din punct de vedere al criteriului de gen.

Consider, în acest context, promovarea unor materiale și povestiri care nu atribuie în mod stereotipic trăsăturile de caracter și personalitate, personajelor feminine și masculine, a reprezenta una dintre modalitățile cele mai pertinente de diminuare a forței reprezentărilor de gen în societate. Dat fiind faptul că poveștile reprezintă, în perioada miciei copilăriei, cea mai importantă cale de educare a preșcolarilor (cu excepția, desigur, a exemplului personal), consider că trebuie acordată o atenție aparte povestirilor citite copiilor, prin intermediul acestora putând contribui la limitarea stereotipizării și la educarea copiilor în spiritul dezvoltării naturale și a exploatării la maxim a potențialului individual al acestora.

## BIBLIOGRAFIE:

Anderson, David A. și Hamilton, Mykol (2005) Gender role stereotyping of parents in children's picture books: the invisible father. *Sex Roles: A Journal of Research*, 52 (3–4), 145–151.

- Diekman, Amanda B. și Murnen, Sarah K. (2004) Learning to Be Little Women and Little Men: The Inequitable Gender Equality of Nonsexist Children's Literature. *Sex Roles*, 50 (5-6), 373-385.
- Frawley, Timothy J. (2008) Gender schema and prejudicial recall: how children misremember, fabricate, and distort gendered picture book information. *Journal of Research in Childhood Education*, 22 (3), 291 – 303.
- Koblinsky, Sally Gentry, Cruse, Donna F. și Sugawara, Alan I. (1978) Sex Role Stereotypes and Children's Memory for Story Content. *Child Development*, 49(2), 452-458.
- Kolbe, Richard și LaVoie, Joseph C. (1981) Sex Role Stereotyping in Preschool Childrens Picture Books, *Social Psychology Quarterly*, 44 (4), 369-374.
- Meisner, Jessica (2009) Effects of gender stereotyped childrens literature on preschool childrens attitudes, <http://hdl.handle.net/10090/8395>.
- Narahara, May M. (1998) *Gender stereotypes in children's picture books* (Project), University of California, Long Beach.
- Pișcărac, Diana (2007) Stereotipuri de gen în revistele pentru copii din România, *Jurnalism și comunicare*, II (2-3), 104-108.
- Trepanier-Street, Mary L. și Romatowski, Jane A. (1999) The influence of children's literature on gender role perception: A reexamination. *Early Childhood Education Journal*, 26 (3), 155-159.
- Weitzman, Lenore J., Eifler, Deborah, Hokada, Elizabeth și Ross, Catherine (1972) Sex-role socialization in picture books for preschool children, *American Journal of Sociology*, 77 (6), 1125-1150.
- Williams, J. Allen, Vernon, JoEtta A., Williams, Martha C. și Malecha, Karen (1987) Sex Roles Socialization in Picture Books: An Update, *Social Science Quarterly*, 68 (1), 148-156.